

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Мусісвич Яна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Артюшок Костянтин,

доктор економічних наук., доцент, професор кафедри

економіки та фінансів,

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан бюджетного фінансування системи соціального забезпечення в Україні, зокрема в умовах воєнного періоду. Визначено ключові проблеми фінансування соціальних виплат з державного та місцевих бюджетів і їх вплив на рівень життя населення. Обґрунтовано необхідність удосконалення системи бюджетного фінансування соціального захисту та окреслено перспективні напрями її розвитку з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів.

Ключові слова: бюджетне фінансування; соціальне забезпечення; соціальний захист; державний бюджет; воєнний період.

Abstract. The article examines the current state of budget financing of the social security system in Ukraine, particularly during wartime. It identifies key issues related to funding social benefits from state and local budgets and assesses their impact on the population's standard of living. The study substantiates the need to improve the budget financing system for social protection and outlines promising directions for its development in light of contemporary socio-economic challenges.

Keywords: budget financing; social security; social protection; state budget; wartime period.

Постановка проблеми. Стан системи соціального забезпечення громадян держави визначається рівнем її економіки. Від коштів, які спрямовуються на фінансування соціального забезпечення залежить рівень життя соціально-вразливих верств населення. Пенсії та інші види

соціальних виплат і допомог, що є основним джерелом існування для значної частини населення держави, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. Система соціального забезпечення населення в Україні залишається незадовільною, коштів державного та місцевих бюджетів не вистачає на фінансування соціальних виплат, що позначається на зuboжінні українського народу і свідчить про необхідність у теоретичному і прикладному аспектах визначити напрями її розвитку та удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування ефективної системи соціального захисту населення завжди перебувало в колі наукових інтересів багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, над цією темою працювали Л. Баранник, Л. Васечко, Л. Івашова, М. Мальований, А. Огінська, А. Клименко, І. Сирота, Б. Сташків, Н. Стаховська, Б. Стичинський та інші. Разом з тим науковці лише фрагментарно торкаються проблем розвитку соціального забезпечення в сучасних умовах критичних соціальних змін, що потребує додаткових досліджень.

Мета дослідження. Вивчення практичних аспектів сучасного стану та напрямів розвитку бюджетного фінансування системи соціального забезпечення України у воєнний період.

Основні результати дослідження. Практична реалізація основних напрямів соціального забезпечення забезпечується через видатки державного бюджету. Аналіз динаміки, складу та структури видатків Державного бюджету України на соціальну сферу у 2022-2025 рр. свідчить про загальне зростання обсягів бюджетних витрат, однак супроводжується поступовим зниженням їх частки у загальних видатках бюджету [1].

Загальний обсяг видатків державного бюджету зріс з 2705,7 млрд. грн. у 2022 році до 5480,5 млрд. грн. у 2025 році, що свідчить про суттєве розширення бюджетних ресурсів. Водночас видатки на соціальну сферу зростали значно повільніше – з 679,9 млрд. грн. до 755,3 млрд. грн. Як наслідок, їх питома вага скоротилася з 25,13% до 13,8%, що вказує на зниження пріоритетності соціальних витрат у структурі бюджету [1].

У розрізі складових соціальної сфери спостерігаються різноспрямовані тенденції. Видатки на охорону здоров'я мають нестабільну динаміку: у 2023 році відбулося їх скорочення, проте у наступні роки – поступове зростання [1]. Незважаючи на це, їх частка у бюджеті зменшується. Аналогічна ситуація характерна для сфери освіти, де відбувається помірне зростання абсолютних показників при одночасному скороченні питомої ваги [1].

Видатки на духовний та фізичний розвиток залишаються незначними за обсягом і характеризуються коливаннями без чіткої тенденції до зростання. Найбільшу частку серед соціальних видатків займає соціальний захист та соціальне забезпечення, однак у цьому сегменті також

простежується тенденція до зменшення як абсолютних обсягів (після 2023 року), так і питомої ваги – з 15,74% у 2022 році до 8,27% у 2025 році [1].

Отже, попри номінальне зростання фінансування соціальної сфери, її роль у структурі державних видатків поступово зменшується. Це може свідчити про переорієнтацію бюджетної політики на інші напрями або про вплив макроекономічних і воєнних факторів, що зумовлюють перерозподіл державних ресурсів.

Аналіз структури видатків Державного бюджету України соціального призначення у 2022-2024 роках наведено на рисунку 1.

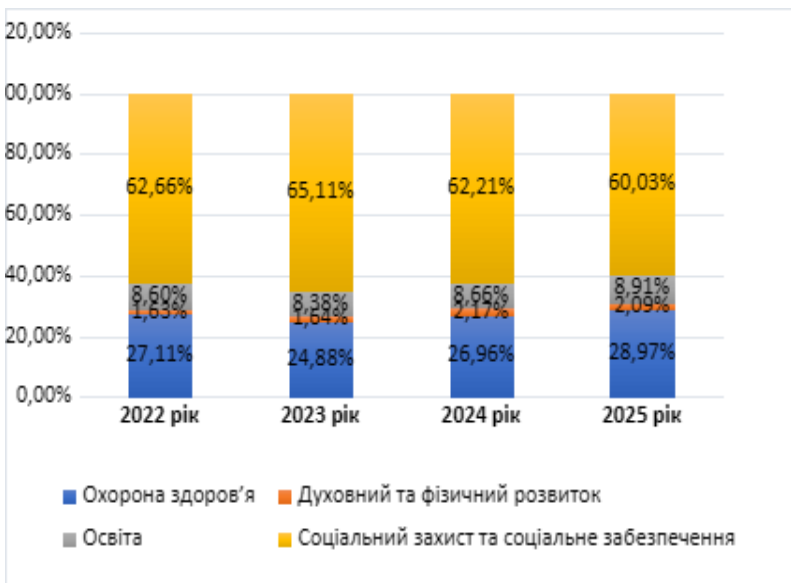

Рис. 1. Структура видатків Державного бюджету України соціального призначення у розрізі складових видатків за 2022-2025 рр. (%)

(за функціональною класифікацією)

Джерело: сформовано автором за [1].

Аналіз структури видатків Державного бюджету України соціального призначення за 2022-2025 рр. свідчить про відносну стабільність розподілу коштів між основними складовими, однак із поступовими структурними зрушеннями [1].

Найбільшу частку у структурі соціальних видатків стабільно займає соціальний захист та соціальне забезпечення. У 2022-2023 рр. його частка

зростає (з 62,66% до 65,11%), що вказує на підвищену увагу держави до підтримки населення. Проте у 2024-2025 рр. спостерігається поступове зниження цього показника до 60,03%, що може свідчити про перерозподіл ресурсів на користь інших напрямів [1]. Частка видатків на охорону здоров'я має тенденцію до зростання після незначного зниження у 2023 році: з 27,11% у 2022 році до 28,97% у 2025 році. Це вказує на поступове посилення ролі медичної сфери у структурі соціальних витрат [1]. Видатки на освіту залишаються відносно стабільними з незначною тенденцією до зростання (з 8,6% до 8,9%), що свідчить про збереження сталого рівня фінансування цієї галузі без істотних структурних змін [1]. Найменшу частку займають видатки на духовний та фізичний розвиток, які коливаються в межах 1,63-2,17% і не мають чітко вираженої тенденції до зростання, що підтверджує їх другорядну роль у структурі соціальних витрат [1].

Отже, структура соціальних видатків характеризується домінуванням соціального захисту, проте з поступовим посиленням ролі охорони здоров'я та відносною стабільністю фінансування освіти. Загалом спостерігається повільна трансформація структури у напрямі більш збалансованого розподілу ресурсів між ключовими складовими соціальної сфери.

Аналіз динаміки, складу та структури видатків місцевих бюджетів України на соціальну сферу у 2022-2025 рр. свідчить про загальне зростання фінансування при одночасних структурних коливаннях окремих напрямів [2], [3], [4], [5].

Загальний обсяг видатків місцевих бюджетів зріс з 495,6 млрд. грн. у 2022 році до 808,7 млрд. грн. у 2025 році, що демонструє посилення фінансової спроможності місцевого рівня. Видатки на соціальну сферу також зросли – з 315,1 млрд. грн. до 464,3 млрд. грн., однак їх частка у загальних видатках знизилася з 63,58% до 57,41%, що свідчить про певну диверсифікацію витрат місцевих бюджетів [2], [3], [4], [5]. У структурі соціальних видатків домінує освіта, яка займає найбільшу питому вагу. Попри зменшення частки у 2023 році, у подальшому вона частково відновлюється і у 2025 році становить понад 40%, що підтверджує ключову роль освітньої галузі у видатках місцевих бюджетів [2], [3], [4], [5]. Видатки на охорону здоров'я характеризуються відносною стабільністю з незначними коливаннями. Їх частка поступово зменшується, що може бути пов'язано з перерозподілом функцій фінансування між державним і місцевими бюджетами. Фінансування духовного та фізичного розвитку має тенденцію до поступового зростання в абсолютному вимірі, однак його частка залишається відносно стабільною та невисокою. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення демонструють стійке зростання як у абсолютному, так і у відносному вимірі до 2024 року, що

свідчить про посилення соціальної спрямованості місцевих бюджетів. У 2025 році спостерігається незначне зниження питомої ваги, однак загальні обсяги продовжують зростати.

Отже, у досліджуваний період місцеві бюджети зберігають соціальну орієнтацію, що проявляється у значній частці витратків на соціальну сферу. Водночас відбувається поступове зниження їх питомої ваги та певна перебудова структури витрат, із збереженням пріоритету освіти та зростанням ролі соціального захисту населення.

Аналіз структури витратків місцевих бюджетів України соціального призначення у 2022-2025 роках наведено на рисунку 2.

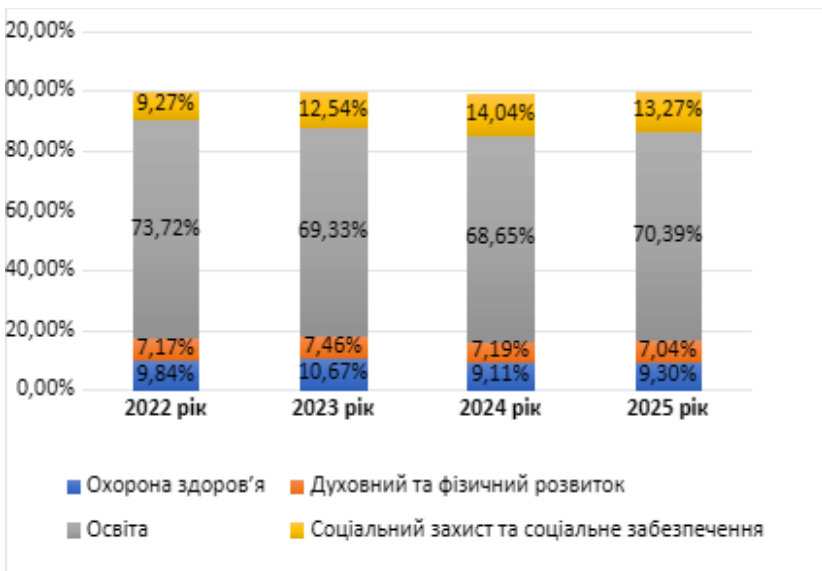

Рис. 2. Структура витратків місцевих бюджетів України соціального призначення у розрізі складових витратків за 2022-2025 рр. (%)

(за функціональною класифікацією)

Джерело: сформовано автором за [2], [3], [4], [5].

Аналіз даних рисунку 2. свідчить про відносну стабільність розподілу коштів із домінуванням освітньої галузі та поступовими змінами у співвідношенні інших складових.

Найбільшу частку стабільно займають витатки на освіту, які формують основу соціальних витрат місцевих бюджетів. Незважаючи на

зниження їх частки у 2023-2024 рр. (з 73,7% до 68,6%), у 2025 році спостерігається певне відновлення до 70,4% [2], [3], [4], [5]. Це свідчить про збереження пріоритетності фінансування освітньої сфери на місцевому рівні. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення демонструють тенденцію до зростання: їх частка збільшилася з 9,27% у 2022 році до 14,04% у 2024 році, після чого у 2025 році дещо знизилася до 13,27% [2], [3], [4], [5]. Така динаміка вказує на посилення ролі місцевих бюджетів у підтримці населення, особливо в умовах соціально-економічних викликів. Частка видатків на охорону здоров'я є відносно стабільною, коливаючись у межах 9-10,7%, що свідчить про підтримання сталого рівня фінансування цієї сфери без суттєвих структурних змін. Видатки на духовний та фізичний розвиток залишаються на низькому рівні (близько 7%), демонструючи незначні коливання, що підтверджує їх другорядну роль у структурі соціальних витрат місцевих бюджетів.

Отже, структура соціальних видатків місцевих бюджетів характеризується високою концентрацією ресурсів у сфері освіти, поступовим зростанням значення соціального захисту та відносною стабільністю інших напрямів. Це свідчить про збереження соціальної орієнтації місцевих фінансів із певною адаптацією до сучасних соціальних потреб.

Висновки. Еволюція соціальної політики у 2022-2025 рр. має чітку логіку розвитку: у 2022 році вона носила переважно кризово-реактивний характер і була спрямована на екстрену підтримку населення; у 2023 році – стала більш системною із фокусом на стабілізацію соціальних виплат; у 2024 році – набула ознак фінансової стабілізації та розширення програм підтримки; у 2025 році – трансформувалася у комплексну модель із посиленням адресності, розширенням інструментів допомоги та збереженням базових соціальних гарантій.

Водночас виявлено низку структурних проблем, зокрема, зниження питомої ваги соціальних видатків, зростання залежності місцевих бюджетів від трансфертів та обмеженість власної доходної бази громад. Це формує потребу у подальшому удосконаленні механізмів фінансування соціальної сфери та зміцненні фінансової спроможності як державного, так і місцевого рівнів. Результати проведеного аналізу свідчать, що подальший розвиток системи соціального забезпечення можливий лише за умови комплексного реформування: від оновлення законодавства та модернізації інфраструктури до зміни підходів до фінансування й підвищення ролі недержавного сектору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіти про виконання Державного і місцевих бюджетів України у 2022 р., 2023 р., 2024 р., 2025 р. URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget>

2. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. URL: <https://decentralization.ua/news/16105>
3. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/>
4. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2024 рік. URL: <https://decentralization.ua/news/19387>
5. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2025 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/20555>